

ASTRA BASARABEANĂ ȘI BISERICA

Astra and Bessarabian church

Vasile SECRIERU

Abstract: *In this article the author mentions the contribution of Bessarabian Romanian scholars in the establishment of ASTRA (Transilvanian Association for Romanian Literature and the Culture of Romanian People), the role and prodigious work of the bishops Visarion Puiu, Balti-Hotin Diocese and Dimitrie Erhan, the Diocese of Ismail White Fortress, church contribution side by side with the ASTRA to improve cultural-artistic life of Bessarabia interwar.*

„Locul cărturarilor e în frunte, ca să îndemne și să îndrepte”
Nicolae Iorga

Pentru opera de aducere la unitatea sufletească, morală, civică și națională a românilor din Basarabia au lucrat în primul rând cărturarii, mințile cele mai luminate. În acest scop a fost înființată ASTRA.¹ Unii dintre membrii Astrei din Basarabia au fost clerici, este, aici cazul să amintim prodigioasa activitate a mitropolitului Iurie Grosu al Basarabiei, care poate fi numit mentorul acestei instituții culturale. Un aport semnificativ la dezvoltarea ASTREI l-au avut episcopii: Visarion Puiu, al Episcopiei Bălți-Hotin și Dimitrie Erhan-Episcopia Cetății Albe-Ismail.

Ctitorii ASTREI basarabene au fost ardelenii Octavian Goga și Onisifor Ghibu, cel din urmă arată că această asociație „... nu voia să fie un simplu dreopag literar, sau științific, ci, mai înainte de toate, o cetate a solidarității naționale, întemeiată pe cultura națională, și totodată un factor de educație națională. ASTRA a fost în Basarabia, în perioada interbelică, o astfel de cetate, îndeplinind un rol misionar românesc”.

Informații utile privind activitatea ASTREI din Basarabia le găsim în revista Transilvania, publicată la Sibiu, în care sunt publicate rapoartele despre activitatea despărțămintelor. În revista din anii 1923-1924, se arată că primul despărțământ al ASTREI basarabene, dar și din județul Cetatea Albă, a fost înființat la 1 ianuarie 1924, în cadrul regimentului 35 infanterie „Matei Basarab”. Avea 16 cercuri și 15

¹ ASTRA – Asociația transilvană pentru literatura română și cultura poporului român.

biblioteci populare, cu cărți de la „Asociațiune” și de la regiment. Unul din cercuri a abonat și ziarul *Cultura poporului*. Societatea culturală „M. Eminescu” din București a dăruit despărțământului 150 de volume. Cititori: 2/3 din numărul membrilor ajutători, 1/3 neștiutori de carte. S-a ținut o prelegere în satul Palanca de către căpitanul N. Dumitrașcu, lecția se intitula *Din trecutul neamului nostru*, insistând asupra modului cum a fost răpită Basarabia de ruși. Cursurile pentru analfabeți se țineau pe companii conform ordinului Ministerului de Război (Transilvania, 55, Sibiu, 1924, nr. 10-11, p. 435). Acestea au fost scopurile inițiale ale ASTREI.

În localitatea Cetatea Albă, la 8 iunie 1924, a fost înființat al doilea despărțământ din Basarabia. Textul oficial al raportului este emoționant: „În colțul cel mai îndepărtat al românismului și cel mai înstrăinat, în mîndra cetate a voievozilor Alexandru și Ștefan, s-au pus bazele unui despărțământ al „Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român”. Așezământul transilvan, prezidat de dl. Vasile Goldiș, întinde brațele sale, fraților de departe, cari au stat 106 ani sub întunericul țarist. Făclia luminei și limbii românești trece Carpații, mîngîie plaiurile Moldovei întregite și încălzește astăzi căminurile țăranilor peste Prut, cari n-au avut parte în trecut decît de fărămiturile civilizației omenești” (Transilvania, 55, Sibiu, 1924, nr. 10-11, p. 423).²

Poetul transilvănean Octavian Goga va face ulterior parte din delegația ASTREI, care a venit, în anul 1925, la Chișinău, unde la 7 iunie, a ținut, în Sala eparhială din Chișinău un memorabil discurs, în care a evocat momente din trecutul neamului nostru. Octavian Goga îi îndemna astfel pe basarabeni: „Trebuie să smulgeți orice rest de pasivitate moscovită: orice preocupări de contemplațiune să le înlocuiți cu energia latină”.³

Asociația Culturală ASTRA, în componența ei, avea mai multe secții: istorică, științifică, școlară, social-economică. La 23 noiembrie 1926, a avut loc ședința de constituire a secției istorice a ASTREI basarabene. Mai mulți clerici au fost însărcinați de a pregăti lucrări pentru următoarele conferințe ale secției istorice. Astfel, arhiepiscopul Iurie trebuie să prezinte studiul *Viața și opera mitropolitului Bănulescu-Bodoni*; episcopul Dionisie Erhan, *Monografia unei mănăstiri din Basarabia: mănăstirea Suruceni*; episcopul Visarion Puiu, *Viața și opera lui Amphilochie Hotineanul*; preotul Radion Piescu, *Monografia Orheiului*. Membru activ al secției istorice a fost și Iustin Frățiman, unul dintre cei mai de seamă intelectuali basarabeni, organizatorul Asociației istorico-arheologice bisericești din Basarabia. Preotul Pavel Guciujna a fost desemnat membru activ al secției social-economice, iar clericul Alexandru Baltaga, membru corespondent al secției școlare a ASTREI basarabene.⁴

2 TANCO, Teodor. Basarabia, numele tău e Maria! : Însemnări de peste Prut / T. Tanco. Cluj-Napoca: Ed. Virtus Româna Rediviva, 1992, pp. 62-67.

3 PLATON, Maria. Un stil de a trăi, un mod de a scrie. În: *Limba Română*. București; Chișinău, nr. 4-8, 2001, p. 181-182.

4 GHIBU, Onisifor. Trei ani pe frontul basarabean. Bilanțul unei activități. București : Ed. Fundației Culturale

În data de 26 noiembrie 1926 (vineri), s-a desfășurat ședința de constituire a secției științifice a ASTREI din Basarabia. În cadrul acestei întruniri, comisarul general al ASTREI basarabene, Onisifor Ghibu, a arătat rolul și însemnătatea ASTREI și s-a oprit asupra problemelor care trebuiau să formeze preocupările secției științifice basarabene în anul 1926-1927. Cea mai importantă chestiune care revenea secției era problema reformei calendarului în Basarabia. Considerînd că reforma calendarului nu este o problemă de credință ci una de știință, secția științifică trebuia s-o îmbrățișeze și să lupte hotărît pînă la definitivă ei rezolvare". În acest scop, secția avea misiunea de a duce o intensă propagandă, antrenînd toate forțele din Basarabia. Inițial, ea va trebui să lămurească în mod științific problema calendarului într-o broșură, care să fie tipărită într-un număr mare de exemplare și difuzată. Acest volum trebuia trimis tuturor direcțiilor școlare secundare, normale și speciale din Basarabia, cu îndatorirea, impus de organele oficiale școlare, de a fi considerat ca un fel de manual didactic, din care profesorii de matematică, eventual și alte specialități, să predea elevilor din cursul superior în mod sistematic întreaga chestiune a calendarului. Pînă la 20 decembrie 1926, toți elevii trebuiau să cunoască temeinic această problemă, susținînd la ea un examen scris sau oral. Elevii, care mergeau acasă de sărbătorile Crăciunului vor fi obligați să lucreze în satele lor natale după un anumit program pentru convertirea sătenilor la calendarul îndreptat. Elevii, care vor reuși în apostolatul lor vor fi premiați cu o diplomă și o bibliotecă compusă din 50 volume de literatură românească. La opera de propagandă a calendarului îndreptat vor fi antrenați studenții de la universități, soldații și ofițerii armatei.⁵

La trei ani după înființarea ASTREI basarabene, numărul despărțămintelor a crescut, înființîndu-se –i în alte județe. În cadrul despărțămintelor au fost create cercuri sau agenturi. Acestea și-au organizat biblioteci și alte instituții culturale. Subdiviziunile ASTREI au colaborat cu căminele culturale, societăți culturale și formații artistice. Acest succes a facilitat, în 1927, constituirea în Basarabia a unui comitet ASTRA pentru toată provincia. Acest comitet cuprinde circa 40 de membri, printre care: arhiepiscopul Iurie Grosu, academicianul Ion Inculeț, deputatul Ion Pelivan, generalul Scarlat Panaitescu, deputatul Panteleimon Halippa, membru corespondent al Academiei Române ș. a. (Transilvania, 59, Sibiu, 1927, nr. 10-11, p.440).

Conducerea centrală a ASTREI, în 1930, aprecia activitatea instituției ca multumitoare. ASTRA dispunea și de un inventar bogat pe seama căruia își desfășura activitatea culturală. Au fost antrenați, tot mai mulți intelectuali, s-au organizat festivaluri, aniversări comemorative, conferințe, echipe de reînvierea datinilor strămoșești la sărbători, echipe de dansuri naționale și populare, coruri, echipe de propagandă prin cinematografe, a editat lucrări de cultură, folclor, a editat ziare

Române, 1996, pp. 106; 107; 127-128.

⁵ Ibidem, pp. 133-135; 199.

și reviste, a editat multă carte de popularizare a cunoștințelor agricole, tehnice și sănătate publică, a înființat numeroase cămine culturale, muzee, biblioteci pe tot teritoriul Basarabiei. Președintele ASTREI basarabene era Ion Pelivan. Se pare că anul 1930, a fost perioada de vîrf a instituției.⁶

Pînă în anul 1935, au fost înființate 355 cămine culturale, s-au ținut 7856 conferințe, tipărindu-se și cîteva cărți. În etapa următoare, cu fiecare an, s-a constatat o restrîngere a activității ASTREI. Această instituție a activat pînă în ziua de 28 iunie 1940, atunci cînd trupele sovietice au invadat teritoriul Basarabiei.⁷

În final, putem afirma cu tărie că Biserica a contribuit într-un mod substanțial, alături de ASTRA, la revigorarea vieții cultural-artistice din Basarabia interbelică.

⁶ TANCO, Teodor. Op. cit., pp. 62-67.

⁷ Ibidem

